

УДК 090.1-161.2(100):929 Слабченко

Ірина Матяш,

д-р іст. наук, професор,

провід. наук. співробітник Інституту історії України НАН України

«Світова бібліотека україніки» Євгена Слабченка як ідея і культурологічний проект народної дипломатії

У статті висвітлено процес заснування у 1950–1960 рр. у м. Ніцца (Франція) знаним репрезентантом європейського кіноавангарду, французьким кінооператором і режисером українського походження Євгеном Антоновичем Слабченком (Еженом Деславом) бібліотеки-архіву україніки.

Концепція Світової бібліотеки україніки кілька разів мінялася, створювалися нові відділи, робилися спроби заснувати видавництво для перевидання книжкових пам'яток. Особливість діяльності бібліотеки полягала у відкритому доступі до документальних скарбів усім бажаючим.

К л ю ч о в і с л о в а: Євген Слабченко, Світова бібліотека україніки, Українська дипломатична бібліотека.

Збирання Світової бібліотеки україніки та Дипломатичного архіву й бібліотеки в її складі було головним заняттям Євгена Слабченка (Ежена Деслава)¹ впродовж багатьох років: від початку 1950-х і до передчасної смерті у вересні 1966 р. Розуміння колишнім дипломатом і кіномитцем поняття «україніки» («все написане українцями і про Україну») корелювало з тлумаченням цього терміна засновниками Всенародної бібліотеки України (1918) як сукупності джерел (друкованих, рукописних, образотворчих) про національно-держав-

ний розвиток України та духовне життя українського народу, у т. ч. видань різними мовами про історію України та українського народу, його матеріальну і духовну культуру, народне мистецтво, мову, а також відповідних бібліографічних покажчиків [1]. Він навряд чи був знайомий зі статутом Національної бібліотеки України або працями з цієї проблематики Лева Биковського, Івана Кревецького, Сергія Маслового, Юрія Меженка, Петра Стебницького, Михайла Ясинського та інших, оскільки, отримавши призначення на посаду аташе Надзвичайної дипломатичної місії УНР у США, в січні 1919 р. назавжди залишив Київ.

Не суперечило розуміння творцем приватної бібліотеки поняття «україніки» і сучасним поглядам на його зміст (документи культурної спадщини України, які зберігаються за кордоном, і документи особового походження, що стосуються історії України та українського народу) [2] та сформульованим проф. В. Омельчуком ознакам документів, що можуть бути віднесені до фонду «Україніка»: 1) «твори друку, видані українською мовою незалежно від місця видання; 2) твори друку всіма мовами, видані на території сучасної України; 3) твори друку про Україну й український народ, видані в усьому світі всіма мовами; 4) твори друку, авторами яких є українці, українські установи, заклади, організації та об'єднання, видані в усьому світі, всіма мовами, незалежно від їх змісту» [3]. Нереальним для виконання емігрантом залишалося однак завдання збирання книжок, виданих в УРСР. Визначальним мотивом творення далеко за межами радянської України унікального, з точки зору географії та часових координат,

¹ Слабченко Євген Антонович (псевдоніми: Ежен Деслав, Євген Деслав, Євген Деслав-Слабченко, Євген де Слав та ін.; криптоніми: Є.Д., Е.Д., Д., ED; 8 грудня 1899 р., м. Таганча Канівського повіту Київської губернії (нині – Черкаська обл.) – 10 вересня 1966 р., Ніцца) – український громадський діяч у еміграції, кінорежисер, кінооператор, колекціонер бібліотечних і архівних зібрань, автор «Дипломатичної історії України». В юнацькі роки був одним із засновників дружин бой-скаутів у Білій Церкві, 1919 р. долучився до повстання Січових Стрільців, деякий час перебував у найближчому оточенні Симона Петлюри і Володимира Винниченка. У січні 1919 р. був введений до складу Надзвичайної дипломатичної місії УНР в США. Не потрапивши до місця призначення, залишився в еміграції, мешкав у Празі, Подебрадах, заснував українську пластову дружину у Празі. На початку 1920-х рр. переїхав до Парижа, почав займатися мистецтвом кіно (автор класичних взірців кіноавангарду «Монпарнас», «Електричні ночі», «Марш машин», «Генерали без гудзиків» тощо), став ініціатором створення більшості світових часописів з цієї тематики, був представником ВУФКУ в Парижі, працював у Франції, Іспанії, Швейцарії.

зібрання книг, присвячених українцям та Україні, було для збирача-аматора показати життєздатність української ідеї, українську присутність у більшості літературних і мистецьких здобутків людства світового масштабу.

Загалом, ідея створення книжкового зібрання українці, яка стала сенсом життя Євгена Слабченка в зрілому віці, очевидно, не була новою. На той час уже стала історією діяльність зарубіжної інституції, що акумулювала в своїх фондах архівну та бібліотечну українці, – Музею визвольної боротьби України в Празі (1925–1948) [4], про місце розташування фондів якого та потребу перенесення його на північноамериканський континент велися гострі дискусії ще з кінця 1920-х рр. Каленик Лисюк² пропонував профінансувати спорудження будинку для фондів МВБУ в Швейцарії [5]. Михайло Єремів³ висловлювався за створен-

² Лисюк (Лепикаш) Каленик Автономович (1889 – після 1977) – підприємець, філателіст, видавець, меценат, директор Українського музею (м. Онтаріо), голова Українсько-американської фундації (1959–1974), директор американських організацій «Конгрес оф Фрідом» і «Вейк ап Америка». Засновник Українсько-американської фундації. Видавець газет «На слідах» та «Музейні вісті».

³ Єремів Михайло Михайлович (1889 – 1975) – український громадсько-політичний діяч, журналіст, дипломат. Народився у с. Новоселиця Новоград-Волинського повіту в родині судді. Освіту здобував у київських навчальних закладах: у Другій та Восьмій (В. І. Петра) гімназіях, Університеті св. Володимира та Політехнічному інституті. Під час навчання в інституті очолював українську студентську громаду і відбув перше «політичне» покарання за переконання – 6 тижнів у Лук'янівській в'язниці за співпрацю в студентському оргкомітеті зі святкування 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Як представника студентських організацій Києва його було обрано на Всеукраїнському національному конгресі 1917 р. членом Української Центральної Ради. М. Єремів увійшов до складу ЦК УСДРП і репрезентував партію в Малій раді, обіймав посаду секретаря УЦР (6 листопада 1917 р. – 23 березня 1918 р.), редагував «Вісти з Української Центральної Ради». За доби Директорії УНР працював секретарем Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Італії (1919 – 1920 рр.), редагував її друковане видання «La Voce del Ucraina». По завершенню діяльності місії 1921 р. переїхав до Відня, потім – до Праги, викладав в Українській господарській академії в Подєбрадах (1924 – 1927 рр.), заснував і очолив Український центральний спортивний союз. Від 1928 р. і до смерті 16 вересня 1975-го (з деякими перервами) мешкав у Женеві. 1928 р. очолив інформаційне агентство «Ofinog» і до 1944 р. продовжував видавати бюлетені «Ofinog».

ня Женевської філії МВБУ і бачив себе в ролі її директора [6]. Андрій Жук розглядав можливість створення окремого архіву-музею ЗУНР [7]. У Канаді та США перші українські архіви-музеї створювалися 1944 р.: у Вінніпезі – Осередок української культури і освіти, у каліфорнійському Онтаріо – Український національний музей. До речі, засновник останнього Каленик Лисюк позиціонував його як спадкоємця МВБУ. Попри непорозуміння й взаємні звинувачення (обґрунтовані й необґрунтовані) всі власники великих документних колекцій (Євген Бачинський⁴, Михайло Єремів, Андрій Жук та ін.) були мотивовані потребою збереження української самосвідомості в еміграції, дієвим інструментом якого вбачали українську книжку. Створюючи приватні музеї, музеї-архіви чи бібліотеки, вони тим самим плекали надію зберегти свої документні скарби. Новизна ідеї Євгена Слабченка полягала в тому, що він прагнув створити установу, яка б мала функції бібліотеки та архіву, як культурний центр об'єднувала навколо себе різні групи українців та сприяла консолідації українців за кордоном, надавала вільний доступ до бібліотечних і архівних скарбів, популяризувала українську культуру, в т. ч. й шляхом дослідження і перевидання книжкових пам'яток.

Зрештою багато приватних колекцій знайшли своє місце в канадських архівах [2, с. 85–112]. Саме документи, що збереглися в фондах Бібліотеки та архівів Канади (Оттава, Онтаріо), бібліотеки Карлтонського університету (Оттава, Онтаріо), Архіву Осередку української культури і освіти (Вінніпег, Манітоба), уможливили реконструкцію процесу формування Євгеном Слабченком Світової бібліотеки українці, явлення про її зміст та

⁴ Бачинський Євген Васильович (1885–1978) – видатний церковний і громадсько-політичний діяч, журналіст, дипломат, архієпископ УАПЦ (С). Представник віденського відділу Союзу Визволення України у Швейцарії (1915–1917), редактор «Вісника СВУ» («La Revue Ukrainienne»), видавець і редактор церковного журналу «Еклезія». У 1917–1919 рр. – заступник директора українського пресового бюро, редактор тижневика «L'Ukraine et le Budget russe». Тимчасовий консул УНР у Швейцарії (1918). Генеральний секретар «Українсько-Швейцарської Торгової Палати» (1919–1922). Засновник «українського Архіву Швейцарії» (1935). Директор допомогового комітету українського «Червоного Хреста» на чужині (1939), засновник Центрального комітету допомоги «Українського Червоного Хреста» у Женеві. 7 травня 1955 р. хіротонізований на єпископа УАПЦ (Соборноправної) для Західньо-Європейської єпархії УАПЦ з осідком у Швейцарії (парафія Ружмон).

усвідомлення значення. За задумом митця-бібліофіла, його документна колекція мала знайти останній притулок у Києві, «коли Україна стане справді незалежною Державою» [8, с. 107], і надійти «в розпорядження Уряду Суверенної України» [8, с. 124]. Хоча, потрапити до фондів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР це унікальне бібліотечно-архівне зібрання могло ще за його життя, у середині 1960-х рр. Однак не судилося...

* * *

Євген Слабченко, котрий здобув визнання наприкінці 1920-х рр. на ниві європейського кіноавангарду як оператор і режисер Ежен Деслав, долучився до збирання українських архівів на початку 1950-х. Новий для себе напрям діяльності він відкрив, ознайомившись з діяльністю архіву, бібліотеки і музею Осередку української культури і освіти в Вінніпезі, куди потрапив 1949 р. в пошуках роботи на ниві кіно [8, с. 19].

Його кінокар'єра почалася невдовзі після приїзду до Парижа із Праги, де юнак мешкав деякий час після невдалої спроби стати дипломатом [9]. Місцем його побуту на той час стала емігрантська околиця – Біянкур. «Біянкур є фабричне паризьке передмістя. Сірий вигляд, повітря отруєне сажою, відсутність дерев... Будови симетричних майстерень-алетєє рів[но] займають довгі дільниці: тут знаходяться великі заводи самоходів Рено. Головним осередком білянкурського життя є Національна площа, на яку виходить найбільша брама заводів Рено. Довкола площі – маленькі кав'ярні та ресторани, так само як і брама, добрі знайомі багатьом паризьким українцям, що за часи своєї емігранщини працювали «на Рені», – описував згодом Слабченко в оповіданні «Хата на колесах» [8, с. 158] цю частину Парижа. Він також починав «життєву кар'єру» «простим робітником на заводі Рено» [10].

Матеріальні труднощі, неналежне знання мови та вже забута за п'ять років, які відділяли його від часу завершення гімназійної освіти у Білій Церкві на Київщині, шкільна наука були істотною перешкодою для отримання університетської освіти. Проте винахідливий юнак знайшов точку докладання своєї бурхливої енергії та нереалізованих амбіцій. У цьому районі містилася кіностудія, яка часто давала змогу емігрантам «попрацювати в кіно», набираючи статистів. Серед них, очевидно, був і Євген. Тоді й виникло його захоплення цим модним мистецтвом.

У квітні 1924 р. він закінчив спеціальні курси

кіномеханіків [11], а навесні 1925-го став слухачем російської навчальної кіностудії, де викладали соратник автора теорії «фотогенії» Луї Деллюка, творець теорії мистецтва «ліросфера» Жан Епштейн, Осип Руніч та інші діячі культури. Навчання в російській кіностудії тривало недовго. Восени приватний заклад закрила паризька поліція за рішенням суду через звинувачення у зйомках порнофільмів.

Одночасно на сторінках газети «Русское время», редактором якої був епатажний журналіст і видавець, киянин Олександр Філіппов, свого часу співвидавець газети «Голос Києва» [12], впродовж весни 1925-го – літа 1926 р. у розділі кінохроніки з'являлися його телеграфічного стилю дописи про новини світу кіно, підписані акронімами «С.», «Е.С.», «ЄДС» та ін. У 1925 р. Євген Слабченко почав співпрацювати з румунським журналом «Сінема», що виходив у Бухаресті, як автор рубрики «Кіно за кордоном», а 1926-го його ім'я з'явилося серед членів редколегії цього часопису. Свої матеріали він підписував творчим псевдонімом – Ежен Деслав (Ежен де Слав) – (французький варіант імені Євген – Ежен і прізвище-псевдонім, що означає «зі слов'ян»). До складу редколегії Слабченко входив під своїм справжнім ім'ям, яке закордонні видання зазвичай писали «Славченко». Щодо потреби вибору псевдоніма він згодом писав у оповіданні «Пан Серж»: «На Монпарнасі його називали – «Серж». Іноді, щоб краще пояснити про кого іде річ, додавали до «Сержа» – «Українець», тобто українець. Прізвище його ніхто не міг запам'ятати. Воно було задовге й зашироке, всі спроби скоротити й зробити це прізвище більш аеродинамічним були невдали» [8, с. 158]. Від середини 1920-х рр. Слабченко переважно послуговувався творчим псевдонімом.

1926 р. Деслав-Слабченко зробив спробу здобути університетську освіту – записався на юридичний факультет Сорбонни, однак числився там лише перший триместр [11, с. 31]. Щоб бути ближчим до мистецтва, він деякий час працює електротехніком і декоратором у паризькій Опері, помічником режисера в театрі Жоржа (Георгія) Пітоєва. Свої «Кіноетюди» надсилав до всіх відомих мистецьких часописів Праги, Лондона, Софії, Москви. 1927 р. стає ще й французьким кореспондентом ВУФКУ, активно друкується у київському журналі «Кіно».

Тріумфальними видалися для Євгена Слабченка 1928–1929 рр. Тоді з'явилися його «Марш машин», «Електричні ночі», «Монпарнас», яким су-

дилося увійти до класики кіноавангарду, як і псевдоніму – Ежен Деслав – в історію світового кіно.

Під час Другої світової війни митець залишався поза політикою, працює для Спільки «Середземноморське кіно» у Мадриді. У листопаді 1948 р. кінооператор повернувся до Ніцци, а від вересня 1949-го почав брати участь у щорічному кінофестивалі в Каннах. Там він зустрівся зі своїм давнім знайомим – Володимиром Винниченком, домовився про «фільмування» його побуту. Проте, виконання домовленості дещо відклав, оскільки того ж року виїхав до Канади в пошуках режисерської роботи та доброго заробітку. Однак знайти місця на канадському кіноринку Деславу не вдалося й митець повернувся до Європи.

Проте подорож до Канади мала непередбачувані наслідки для Є. Слабченка. Він не знайшов пункту докладання своїх мистецьких здібностей, але зацікавився проблемою збереження документної спадщини українців у сенсі локалізації їх колективної пам'яті поза межами України та репрезентації української ідеї. Крім того, Є. Слабченко впевнився, що багато людей передають таким установам не лише книги та документи, а й «заощадження за тестаментом». Відтак він очікував на надходження певних коштів і для свого культурологічного проекту, який започаткував у січні 1954 р. у власному помешканні за адресою 6 bis Avenue Durante Nice⁵ як приватну установу синкретичного характеру – бібліотеку-архів. Назва установи неодноразово змінювалася: Світова бібліотека / збірка україніки (Міжнародна бібліотека українознавства), Український кіноархів, Архів української еміграції (з перспективою перетворення його на Східноєвропейський архів), Український дипломатичний інститут із Дипломатичною бібліотекою та видавництвом.

Добру нагоду для встановлення контактів із представниками українського мистецького світу він мав під час Першої зустрічі українських митців Америки й Канади з громадянством Торонто, підготовка до якої розпочалася у травні 1954 р. [13]. Вже у червні Є. Слабченко звертається до всіх, хто «має фільмові матеріали навіть і дуже короткі», з пропозицією передати йому ці матеріали на зберігання в Український кіноархів, «щоби уникнути їх загибелі». Водночас Деслав інформував, що вже має сцени, зняті в Європі, зокрема за участю відомих українських діячів, українських військових митців, котрі працювали в Парижі,

⁵ Нині там розміщено перукарню «Pierre Sevillano Coiffure» та кав'ярню.

декілька сцен з життя українців у Празі і Мадриді, а весь матеріал відповідно законсервовано, що дасть змогу тривалий час зберігати негативну і позитивну плівку [8, с. 173].

З великим запалом Є. Слабченко розпочав широку рекламу своєї діяльності в цій сфері, залучав до неї знаних співвітчизників, розшукував дарувальників, іноді купував бібліотечно-архівні колекції українських діячів. Водночас митець намагався встановлювати якнайширші контакти з представниками різних установ у різних країнах, проводив публічні заходи, що надавало бібліотеці функцій українського представництва народної дипломатії. Ефективним майданчиком започаткування таких контактів стали кінофестивалі. Його участь у Міжнародному кінофестивалі ЮНЕСКО в Локкарні у липні 1954 р. уже була чітко мотивована з цих позицій. Він там «робив велику пропаганду українській справі» [8, с. 64], влаштувавши виставки української книжки. Митець уважно вивчав зарубіжний досвід реалізації подібних проєктів, мріяв про нові можливості для репрезентації українських видань на міжнародній арені. Зокрема, аналізуючи твори, присвячені людському виміру подій Другої світової війни, удостоєні премії Гонкура (найбільшої літературної премії Франції) – «Час мертвих» П'єра Гаскара, німецької премії Лессінга – «Аж до світанку» Альбрехта Геца, Деслав висунув ідею – «встановити українську премію в 1954 році за твір, написаний чужою мовою, де Україна є найкраще показана. Яка українська інституція уфундує цю премію?!» [8, с. 169].

Євген Слабченко неодноразово використовував мистецькі майданчики для популяризації свого нового захоплення. Так у лютому 1955 р. у рамках «Української міжнародної культурної акції» він організував виставку української книги в ательє Миколи Приходька в Торонто. Наступна подібна акція, присвячена виданням про Україну іноземними мовами, відбулася під час чергового Каннського кінофестивалю. На той час колекція Слабченка-Деслава мала вже 400 назв, її найціннішими примірниками були книга про Україну китайською мовою, видана в Харбїні 1939 р., та канадські видання про Україну, що побачили світ по закінченні Другої світової війни.

Стосовно подальшого розвитку бібліотеки україніки Є. Слабченко постійно консулювався з М. Єремїєвим, розраховуючи на його дієву допомогу. Той підтримував намір колеги створити бібліотеку українознавства, хоча і намагався «ко-

ригувати» його з урахуванням свого попереднього досвіду та власних нереалізованих ідей. М. Єремійв вважав актуальним «утворити Центральну Українську Бібліотеку і постійний Культурний Центр (на зразок Академій, які існують по всіх більших містах Франції та Швейцарії. Встановити титул «Амбасадора Української Культури» і призначити для кожної більшої держави заслужену людину, яка має відповідні здібності, заслуги і зв'язки» [14]. Колишній дипломат і громадсько-політичний діяч допомагав Слабченку розшукувати можливих фінансових донорів. Зокрема, радив звернутися до «Easten European Fund in the USA (професори Mosley і Manopord)», адже вони дають УВАН у Нью-Йорку 60.000 доларів річно, – отже можуть дати і на бібліотеку, фонд Rockfeller'a і фонд Carnegu» [14]. З часом ідея формування Світової бібліотеки українки поступово трансформувалася в спробу створення «Міжнародної бібліотеки Українознавства» з осідком у Швейцарії (Женеві або Лозанні). Турбуючись про інтелектуальне та фінансове забезпечення проекту, Є. Слабченко запланував створити «Почесний Комітет Міжнародної бібліотеки Українознавства». До його складу серед перших він запросив Євгена Бачинського та його дружину Іду. Архієпископ натомість скептично поставився до «затії» заснування «Міжнародної бібліотеки Українознавства», вважаючи, що «це буде, як звичайно, «солом'яний вогонь» кількох ентузіастів і не принесе нічого сталого і позитивного!» [8, с. 231]. З огляду на численні факти продажу «на папір» українських книгозбірень, Є. Бачинський вказував Є. Слабченку на «невідкличність» такої долі для всіх емігрантських бібліотек до того часу, «поки ми не матимемо своєї держави і державних інституцій» [8, с. 278].

Проте песимістичні зауваження видатного українця не розхолоджували Є. Слабченка. Він використовував усі можливості для популяризації ідеї, активно збирав книги для збірки українки: зокрема, просив Єремійва посприяти в отриманні від Б. Маргоса видання Інституту українською мовою та чужими мовами (грузинською тощо) про Україну.

У процесі збирання українки Слабченко започатковував пов'язані з цією працею низку видавничих проектів. Найбільше його захопила ідея створення «Дипломатичної історії України», яку він згодом назвав «головною справою» свого життя [15]. Водночас він мріяв про видання «Українського світового путівника» («Всесвітнього путівника для українських туристів»), який міг

стати у нагоді українцям-туристам, котрі подорожують світом. Структурування передбачалося за країнами із зосередженням уваги на зв'язках з Україною: «що сучасне українське та історичне має кожне місто, названо українських митців, адреси українських закладів, музеїв, що мають українські експонати, відомості про знаних українців» [8, с. 112]. У цій серії мали побачити світ путівники: «Україна і Франція», «Україна й Італія», «Україна і Швейцарія», «Україна й Еспанія», «Женева, Лозанна, Вевей і Монтре в літературі 19-го століття», «Український Ватиканський путівник» тощо. На жаль, за браком часу, грошей, необхідної наукової компетенції унікальні проекти не знайшли свого втілення.

З березня 1958 р. Є. Слабченку почав надсилати свої документи капітан Святослав Шрамченко (помер 18 липня 1958 р.) – матеріали про себе, біографію, фото, статті, документи і навіть пакунок українських грошей. Особливу цінність становив альбом, який українець зберігав, щоб передати до Українського Морського Музею Вільної України [8, с. 88], з мрією, що найбільший корабель Чорноморського флоту колись носитиме його ім'я. Влітку 1958 р. Євген Слабченко купує архів відомого українського діяча, композитора Федора Якименка з багатьма невиданими композиціями і архів дипломатичних нот, меморандумів, меморіалів УНР, ЗУНР і центру УНР за кордоном. Підписуючи акт продажу, вдова Якименка зобов'язала не подавати ім'я чоловіка [8, с. 87]. Згодом Світова бібліотека українки поповнилася колекцією матеріалів із Австралії про Карпатську Україну (120 газетних і журнальних витинків).

Найбільшими книжковими надбаннями Слабченка на початок 1960-х рр. стали бібліотека та архів сина протоієрея Києво-Софійського собору Симеона Трегубова, випускника 1-ї Київської гімназії та університету Монпельє, вченого-біолога, директора Вілла-Франкської зоологічної станції Григорія Трегубова (понад півтори тисячі книжок і документів, серед яких матеріали про Тараса Шевченка, Марко Вовчок, Івана Мазепу, Михайла Драгоманова, рідкісні видання українки, у т. ч. видані перед Першою світовою війною) та бібліотека підприємця, власника невеликого готелю в Сошо, Данила Гречкосія – загалом близько 5000 томів.

Збираючи книги і документи української тематики, Євген Слабченко спершу не дбав про цілісність отримуваних колекцій. «Я все цікаве українське вибрав... для моєї збірки українки, а все

не цікаве (російською мовою) тепер ліквідую – головним чином обмінюю на українські книжки» [16]. Він пропонував для обміну: 70 брошур, присвячених колонізації Росією Сибіру, Середньої Азії, спробам заволодіти Тибетом, війні Росії з Китаєм у 1901 р., «справам російської Америки»; 40 брошур на «польські теми другої половини 19 століття». Шлях обміну й пожертв виявився продуктивним. Так, Польський літературний інститут у Парижі та редакція польського часопису «Культура» надіслали в обмін на польські видання книги поета, перекладача Юзефа Лободовського, присвячені Україні. Відома балерина українського походження Рома Прийма, яка перебувала в Ніцці під час свого європейського турне й особисто відвідала Світову бібліотеку українки Є. Слабченка, подарувала добірку фотодокументів про свої виступи на сценах різних країн світу. М. Єремійв передав повний комплект (40 примірників по 200–300 стор. кожний) редакційного ним упродовж 1928–1944 рр. бюлетеня «Офінор» французькою та українською мовами, що виходив у Женеві, Парижі, Римі й Мадриді [16]. Видання бюлетеня іспанською та італійською мовами видавець планував передати згодом. Поступово обсяг збірки зростає.

З метою збирання матеріалів для «Українського світового путівника» колекціонер вирушає до Сан-Ремо. Там він сподівався відшукати книги, які «могла мати під час побуту в Італії Леся Українка» [16]. Результатом цієї експедиції стали придбані для бібліотеки українки 80 видань XIX ст., що побачили світ у Києві й Москві, проте без жодних ознак належності до приватних зібрань. Серед них були «Невидані твори 1830–1884 рр.» (Київ, 1885) А. Подолинського, «Вірші» (Москва, 1888) та «Українські ярмарки» (Москва, 1858) І. Аксакова, «Історичне значіння української пісенної творчості» (Москва, 1872) М. Костомарова, «Гайдамака: українська бувальщина» (Київ, 1826) О. Сомова та ін. Виявивши в Сан-Ремо збірник видатного українського етнографа, поета-романтика, перекладача Амвросія Метлинського (1814–1870) «Думки, пісні та ще дещо» (Харків, 1839), Є. Слабченко невідкладно оприлюднив інформацію про знахідку. Він зауважив при цьому, що в українській бібліографії немає жодної згадки про це видання і «побажав» «Київській Академії Наук» хоча б до 150-річчя А. Метлинського знайти і видати у 1964 р. «це блискуче свідоцтво української культури першої половини 19-го століття» [16]. Такі поради, насолоджуючись статусом першовідкривача (як йому здавалося), Слабченко час-

то намагався давати науковцям радянської України, хоча брак профільної освіти і спеціальних знань часто ставав йому на заваді при експертних оцінках виявлених книжкових скарбів.

Справжню сенсацію Є. Слабченко знайшов, повернувшись до Ніцци. Йому вдалося придбати частину бібліотеки князя Михайла Кочубея, в складі якої до Світової бібліотеки українки потрапили праці Олександра Пипіна, Данила Мордовця, Миколи Костомарова, Євгена Гребінки, Теофіла Прокоповича, Василя Горленка, Зоріана Доленги-Ходаковського, Михайла Драгоманова та ін. [8, с. 122]. Особливо пишався колекціонер придбанням видань: «Краткое описание о козацком народе и о его военных делах, собранное из разных историй иностранных немецких, латинских, французских и русских через Бунчужного Товарища Петра Симоновского» (1765), «Реестра всего Войска Запорожского после Зборовского договора, составленная 1649 года, октября 16 дня», «Очерк истории Запорожского казачества» (СПб, 1878) М. Марковина. Розбираючи «Кочубеївський скарб», Є. Слабченко радів, що «має найкращу в світі українську бібліотеку» [8, с. 125]. На його думку, студії в будь-якій галузі українознавства вимагали ознайомлення з документами Світової бібліотеки українки. Відтак власник-колекціонер розпочав роботу зі створення в українських осередках Північної та Південної Америки, Австралії «Товариства Прихильників Світової Збірки Українки» [8, с. 130].

Бібліотечна евристика мала для Є. Слабченка майже сакральне значення. В усіх містах, куди колекціонер приїздив, він найперше розшукував бібліотеку, а в ній – відділ українки. Іноді йому доводилося вести серйозні дискусії з приводу назви відділу. Про один із таких випадків Є. Слабченко розповів Є. Бачинському: «Мав вільний час і поїхав з Берна до Лозанни. Заходжу до бібліотеки, що знаходиться в будові університету. Шукаю відділ Українкі бачу, що відділ має назву Рутенієн, я до секретаря, який відповідає «Так називається від давніх часів». Я жадаю побачення з директором, цей «авторитетно» мені заявляє, що назва «Україна» не є «офіційною». Я йому на це: «Україна належить до ОН, Швейцарія має представництво в офісі ОН, а Ви мені оповідаєте байки про «неофіціальність». Бачу, що і це на директора «не діє». Я піднімаюсь і кажу: «Якраз я їду до Берна, завтра передам цю справу Вашому урядові». Директор зблід, покликав секретаря і в... моїй присутності «Рутенієн» було закреслено і написано

«Укреніен» [8, с. 148]. Такі маленькі перемоги надихали митця.

У зв'язку з істотним кількісним зростанням фондів Є. Слабченко почав створювати каталог бібліотеки-архіву, який у травні 1961 р. уже мав 55 сторінок [8, с. 111].

Єремійв ставився до діяльності Деслава дещо упереджено, з огляду на невдалість своїх подібних проєктів, однак, постійно контактував із ним, намагався заручитися підтримкою женецьких наукових кіл і навіть пропонував своє помешкання («4 великих покої і 2 менші») під розміщення колекції. «Ідея моя слідує, – писав він Деславу, – заложити бібліотеку і при ній наукову установу, де б могли відбуватися відчити на українські теми, а також видавати власний бюлетень» [16].

На початку 1962 р. Є. Слабченко раптово змінює думку. «Цілком погоджуюсь з Вами, що Слов'янська бібліотека має більше виглядів і можливостей, отож рушаймо в цьому напрямку» [16]. Питання про створення слов'янського інституту, яке він спершу відкидав, набувало актуальності, очевидно, через нові знахідки в європейських бібліотеках.

На червень 1962 р. Світова бібліотека українки Деслава-Слабченка налічувала понад 4000 книжок про Україну та на українські теми вісімнадцятьма мовами світу. Архів складався з 15 000 витинків із преси про Україну (7000 витинків мали в назвах статей слово «Україна», 620 – «Київ»), 600 тек із документами, рукописами, бібліографічними списками, творами українських письменників, художників, артистів, композиторів, науковців, дипломатів, історичних діячів, котрі перебували за межами України, та 300 тек матеріалів про іноземців, пов'язаних із Україною і українською культурою.

У лютому 1963 р. ідеї Слабченка знову еволюціонували. У листі до Єремійва він зазначає: «Мене часто під час побуту в Швейцарії питали чому ми не створимо «Institut des Studes Ukrainiennes». Подумайте над цим, – але нема й що казати що в управі такого інституту я мушу мати відповідне місце» [16]. Водночас він заговорив про створення при бібліотеці українського кооперативного видавництва на пайових засадах для виконання замовлень з метою отримання прибутку. Колекціонер намагався встановити контакти з усіма українськими інституціями (книгарнями, видавництвами, громадськими об'єднаннями) та видатними особами з метою залучення їх до реалізації цієї ідеї. В переліку установ, до яких він

звертався, були зокрема видавництва: «Українська думка» (Лондон), «Український голос», «Новий шлях» та «Віра і культура» (Вінніпег), «Українське слово» (Буенос-Айрес), «Овід» (Чикаго), «Америка» (Філадельфія), «Гомін України» та «Вільне слово» (Торонто), «Рідна Церква» (Карлсруе), «Праця» (Парана), «Мета» (Мюнхен), «La Parole Ukrainienne» (Париж) [16]. Аргументація його звернень до приватних осіб полягала в тому, що Світова бібліотека українки як «одна з найкращих у світі» збереже надіслані до неї книги від «безслідної» загибелі [16].

У березні 1963 р. Є. Слабченко засновує «Вісті Збірки» – своєрідний інформаційний бюлетень, машинописне видання, в якому публікувалися стислі повідомлення про нові надходження до книжкового зібрання, «профільні» знахідки в зарубіжних бібліотеках та архівах, висвітлювалася діяльність Світової бібліотеки українки та анонсувалися культурні події, пов'язані з її функціонуванням.

Невдовзі зажеврила надія здобути для бібліотеки офіційний статус – у вигляді пропозиції «швейцарських офіційних чинників» щодо надання помешкання та коштів на її утримання [8, с. 124].

Однак матеріальна допомога надійшла зовсім з іншого боку – від Данила Гречкосія, який запропонував розмістити Світову бібліотеку українки на його віллі у Ніцці за адресою 20 bis Avenue Mont-Rabeau⁶. Сюди у травні 1963 р. переїхав і її упорядник з дружиною. Під приміщення бібліотеки виділили дві просторі зали: в першій зосередили «загальний літературний відділ», у другій – українську дипломатичну бібліотеку; архів українських письменників, митців, науковців, іноземців, які прислужилися Україні, та приватні архіви українських діячів, депоновані в збірці. Для зберігання архівних документів Є. Слабченко роздобув металеві скрині. Книги розмітили на дерев'яних полицях.

У новому приміщенні було дещо скориговано структуру колекції: у складі Української дипломатичної бібліотеки з'явився відділ Західної України. Тут накопичувалися матеріали про львівські корені короля Речі Посполитої та останнього герцога Лотарингії Станіслава I Лещинського (1677–1766), про історію кордону по річці Збруч, який у X ст. був східною межею Галичини, після Кревської унії 1385 р. розмежовував володіння

⁶ За цією адресою нині працює консульство Алжиру у Франції.

Польщі і Литви – Галичину і Поділля, у 1772–1918 рр. – імперії Габсбургів і Романових, а від 1918 р. і до початку Другої світової війни – «панської Польщі» та «країни Рад»; про плани Наполеона щодо докорінної політичної реорганізації Центральної Європи та спроби обміну польських провінцій Австрії на частину пруських володінь, передусім Сілезію [17]; про долю Тернопільщини після укладення «Шенбрунського» мирного договору 14 жовтня 1809 р. та окупацію Тернопільщини російськими військами у 1914–1916 рр.; про присвячену питанням вироблення спільного ставлення до деяких питань європейської політики офіційну п'ятиденну зустріч у Чернівцях двох імператорів: австрійського цісаря Франца I та російського царя Олександра I 1823 р.; про проект генерала І. Ф. Паскевича щодо окупації Східної Галичини після польського повстання 1831 р. та ін. Згодом новий підрозділ змінив назву на Відділ Галичини, Закарпаття, Буковини, Холмщини, Гуцульщини, Лемківщини, Волині й Поділля. До зібраних у ньому видань виявляла інтерес Управа Ради регіональних комітетів США з метою підготовки видань, присвячених окремим містам і повітам Західної України.

Нові відділи з'явилися за результатами бібліотечної евристики: «Матеріали для Української Військової Енциклопедії» та «Чого немає в українських енциклопедіях».

Бурхлива діяльність колекціонера, спрямована на формування книжкового фонду Світової бібліотеки україніки, як правило, знаходила розуміння й підтримку серед письменників-емігрантів, котрі хотіли в такий спосіб сприяти збереженню української мови і культури, популяризувати свою творчість у цьому контексті. Відтак, упродовж літа 1963 р. Євген Слабченко отримав із Нью-Йорка від земляків-письменників Миколи Горішного і Миколи Понеділка велику кількість книжок українських авторів. Випускник філологічного факультету Одеського університету, письменник, драматург і перекладач Микола Понеділок (Панасенко, 1922–1975), який після повоєнних поневірянь у таборах переміщених осіб з 1955 р. працював у слов'янському та німецькому відділах американської книгарні «Сурма», передав кілька власних книг, зокрема, збірки гуморесок «Вітаміни» (1957), п'єс «А ми тую червону калину...» (1958), гумористичних оповідань «Соборний борщ» (1960), новел, нарисів і оповідань «Говорить лише поле» (1962). Від Миколи Горішного до бібліотеки надійшла збірка «Юні сні» (1957).

Восени 1963 р. Є. Слабченку вдалося купити в Сан-Ремо і Монпельє низку книжкових зібрань. Найвизначнішим придбанням серед них він вважав надруковану в Москві 1873 р. повість Михайла Чайковського (Садика-паші)⁷ «Булгарія», присвячену стражданням народу під османським ярмом. Колекціонер називав її «слов'янським» романом і на підставі спогадів М. Єреміїва про зустрічі в Києві 1908 р. із осавулом М. Чайковського – Бужинським реконструював її попередню назву як «Козаки в Булгарії», стверджуючи, що остаточна назва з'явилася через заборону царською цензурою слова «козаки». Є. Слабченко вирішив, що знайдений ним примірник «може одинокий тепер у цілому світі» [18], тому почав шукати кошти для його перевидання. «Моя купівля бібліотеки в Сан-Ремо виявилася більш цікавою, ніж я гадав спочатку, – писав він М. Єреміїву. – Роман Садика Паші є дуже цікавий. Вже маю його видати. Але його та інші цікаві твори треба добре перекласти на українську мову – зробити справжню нову адаптацію. Накопи якесь добре видавництво авансує мені необхідні кошти на витрати по адаптації, пропануватиму Вам співпрацювати зі мною» [18].

⁷ Чайковський Михайло (Міхал) Станіславович (Садик-паша, 1804–1886) – легендарний український і польський політичний діяч, письменник, нащадок гетьмана Івана Брюховецького. Народився в шляхетській католицькій родині. З 1825 р. мешкає у Варшаві, бере участь у Листопадовому повстанні 1831 р. Після придушення повстання емігрував до Франції. 1850 р. перейшов на службу до турецького султана й прийняв іслам. Жив під ім'ям Мехмеда Садик-Паші. Під час Кримської війни організував козацькі сотні в турецькому війську. За військові заслуги отримав від султана титул «Око, вухо і права рука престолу» та найвище військово-дипломатичне звання – беглербея. У серпні 1872 р., після прощення його російським царем Олександром II, повернувся до Російської імперії, прийняв православ'я, мешкав у Києві. Запросив Олександра II стати хрещеним батьком новонародженої доньки. На подаровані кумом-царем кошти придбав невеликий маєток у с. Бірки Остерського повіту (нині – Чернігівська обл. України) займався журналістикою, писав популярні повісті, друкувався в журналах «Киевская старина», «Киевлянин», «Московские ведомости», «Русский вестник», «Русская старина». Знайдена Є. Слабченком повість «Булгарія» вперше опублікована в журналі «Русский вестник» (1873, № 6–11). У цей час виходить друком і повість «З гирла Дунаю», а згодом – «Турецькі анекдоти» (1883), «Кирд-жалі» (1885), після його смерті побачили світ «Записки Михайла Чайковського» (1895). Див.: Історія України // Енциклопедичний довідник. – К.: Генеза, 2008. – С. 1402.

Ще одне видання за матеріалами, зібраними в Світовій бібліотеці україніки, «яких, певно ніхто не має за кордоном, а може і на Україні», Є. Слабченко планував підготувати до 150-річчя Тараса Шевченка. Редагувати збірник, до якого мали увійти спогади М. Костомарова про Т. Шевченка (1880), спогади товариша по Академії мистецтв Т. Шевченка Ф. Пономарова (1879), характеристика Т. Шевченка у спогадах А. Чужбинського (1861), уривки з автобіографії Т. Шевченка, написаної для «Народного читання» в 1860 р., шість листів Т. Шевченка до О. Бодяньського (1844–1854), п'ять листів Т. Шевченка до графині Анастасії Толстої (1859–1960), вірш Т. Шевченка «Миколі Івановичу Костомарову» (1847) та деякі інші документи, було доручено М. Єреміїву.

Находили до бібліотеки й нові дарунки. Так, Петро Дністрових надіслав фотодокументи та газетні публікації про виступ у вересні 1963 р. українського ансамблю «Орлик» на Міжнародному фестивалі музики, пісні і танцю в Дубліні. З Брукліна надійшла повна колекція праць письменника, науковця, засновника «Постійної комісії для збереження літературної та мистецької спадщини В. Винниченка» Василя Чаплєнка (В. К. Чапля). Зокрема, це збірки: оповідань «Любов» (1946), «Муза» (1946), «Увесьденечки» (1948), «Зойк» (1957); повістей «Пиворіз» (1943), «На узгір'ї Копет-Дагу» (1944), «У нетрях Копет-дагу» (1951), «Люди в тенетах» (1951), «Півтора людського» (1952), «Українці» (1960), «Загибель Перемітька» (1961), історичний роман «Чорноморці» (1948–1957), історично-побутова комедія «Знайдений скарб» (1944), історична комедія «Гетьманська спадщина» (1947) та ін.

У січні 1964 р. Є. Слабченко влаштував з нагоди 10-річчя існування бібліотеки-архіву україніки та Української дипломатичної бібліотеки офіційне свято, на яке запросив українців із Європи, США, Канади. На той час у складі Світової бібліотеки україніки і Дипломатичної бібліотеки вже налічувалося 4 780 позицій, велика кількість українських часописів, кварталників, місячників; понад 800 одиниць книг були присвячені темі кіно і телебачення. Архів мав 5700 вирізок про Україну, Київ, Другу світову війну, Карпатську Україну; 359 мап України, 240 фотографій з України за 1939–1942 рр. тощо [16].

Є. Слабченко прагнув створити максимально відкриту приватну книгозбірню. Головне завдання Світової бібліотеки україніки полягало в інформуванні світу про Україну, яку він безмежно любив, і

українців, силою духу яких пишався. З метою забезпечення реального використання інформації, зосередженої в матеріалах колекції, передбачалося створити сприятливі умови для роботи дослідників із документами бібліотечно-архівного зібрання. М. Єреміїв, радіючи, що «збірка набирає великої ваги», рекомендував другові «не йти слідами офіційних бібліотек, які сидять на книжках і дають їм спокійно догнивати», а зазначити в рекламі, що бібліотека створюється «до послуг українських науковців» і надається можливість резервувати «для бажаних працювати кімнату при Збірці» [18]. Бібліотека справді «відчинила двері» для гостей і дослідників. Її відвідували практично всі українські діячі, що приїздили до Ніцци. Справжнє захоплення викликало у Святослава Гординського, який завітав до цього осередку українства, ознайомлення з книжковим зібранням князя М. Кочубея, зокрема виданою 1848 р. Осипом Бодяньським «Малоросійською перепискою, хранящейся в Оружейной Палате».

У цей час світ облетіла звістка про пожежу в Державній публічній бібліотеці Академії наук УРСР у Києві, що завдала величезних збитків як книжковому фонду, так і будівлі бібліотеки [19]. Вирізку з газети «Новий Шлях» про цю сумну подію надіслав Є. Слабченку М. Понеділок. Повідомлення стимулювало колекціонера до завершення давно розпочатого проекту. У зв'язку з утратою книжкового фонду в Києві зросло значення Світової бібліотеки україніки, тому він вирішив «роспочати... негайно акцію за створення великої центральної Української бібліотеки в Женеві з метою охоронити те цінне, що маємо за кордоном» [18]. Однак, уже в грудні 1964 р. Є. Слабченко висловив бажання продати бібліотеку, а отримані кошти спрямувати на видання українських книг. «Мені пишуть з Парижу (Унеско) що Київська Академія бажала би купити мою бібліотеку. Але як зробити з ними зв'язок? – ставив він чергове завдання перед М. Єреміївим. – Подумайте про це» [18]. На жаль, ця ідея не знайшла втілення. Хоча шанси для її реалізації існували. 21 листопада 1965 р. віце-президент АН УРСР академік І. К. Білодід інформував президію ЦК КПУ серед іншого і про те, що з числа 500 тисяч втрачених книг із дублетного і резервного фондів повернуто на полиці лише 250 тисяч одиниць літератури та придбано низку унікальних книжкових колекцій [20].

Щоб надати нового поштовху діяльності бібліотеки була зроблена спроба реорганізувати її в «Українську Бібліотеку-Архів-Музей» (УБАМ).

Статут нової установи у вересні 1965 р. розробив Євген Бачинський. Передбачалося, що засновники УБАМ – Є. Бачинський, Є. Деслав-Слабченко, Т. Гречкосій, котра дала в спадок родині Є. Слабченка своє майно й гроші, створять в Ніцці «не совітську, не католицьку, не царато-російську», а «солідну національну українську інституцію» [8, с. 316]. Однак, за кілька місяців спілкування Є. Бачинського і Є. Слабченка припинилося.

Деякий час Є. Слабченко комунікував з різними установами в радянській Україні, сподіваючись знайти шлях для своєї бібліотеки на батьківщину. На початку березня 1966 р. він отримав листа від Української державної консерваторії у Львові із запитом про композитора Вітвицького. Завдяки «певній відлизі» в культурних зв'язках України із Заходом [22], налагодились контакти із Товариством культурних зв'язків з закордоном (вул. Січневого повстання, 26)⁸, співробітники якого надсилали фото з України для зарубіжної преси, часопис «Вісті з України» та деякі книги для Світової бібліотеки україніки [22].

10 вересня 1966 р. Євген Антонович Слабченко раптово пішов із життя. Після його смерті документальне зібрання у вдови Слабченка – Деніз Слабченко-Борне – придбав музикознавець, скрипаль, педагог, знаний у Франції український громадський діяч Аристид Вирста. Достеменно невідомо, чи це була його власна ініціатива (як пояснював учений пізніше – з метою «врятувати цей цінний архів, щоби не пішов на сміття, як то дуже часто буває в нашій еміграції» [23]), чи громадське доручення перевезти зібрання з півдня Франції до Парижа. Відомо, що на запит Леоніда Череватенка через Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей Посольство України у Франції повідомляло про бажання професора Вирсти продати збірку. Однак державних коштів на придбання Світової бібліотеки україніки не було виділено. Нині цінне для України бібліотечно-архівне зібрання перебуває в при-

ватній власності у Парижі. Відтак мрії його упорядника залишаються невітленими.

На завершення зауважимо: ситуація, що склалася навколо Світової бібліотеки україніки Євгена Деслава, на жаль, не є унікальною. Нині існує об'єктивна потреба у вирішенні питання про реальну опіку держави над переміщенням еміграційних бібліотек та архівів в Україну або оцифровуванням документальних зібрань видатних осіб з метою доступу до бібліотечної та архівної спадщини, яку вони збирали для незалежної України.

Список використаних джерел

1. Дубровіна Любов, Степченко Ольга. Концепція національного бібліотечного та архівного фонду «Україніка»: історія становлення та розвитку // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 1997. – Т. 2. – С. 15.
2. Матяш Ірина. Архівна україніка в Канаді: історіографія, типологія, зміст. – К., 2008. – С. 3.
3. Омельчук В. Ю. Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми розробки / В. Ю. Омельчук // Бібл. вісник – 1995. – № 5. – С. 1–13.
4. Мушинка Микола. Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: Історико-архівні нариси. – К., 2005. – 160 с.; Боряк Тетяна. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945–2010). – Ніжин : Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2011. – 544 с.; Палієнко Марина. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). – К. : Темпора, 2008. – 688 с., іл.
5. Мушинка Микола. Музей визвольної боротьби України в Празі... – С. 81.
6. ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 463, арк. 58.
7. Бібліотека і архіви Канади, Andry Zhuk fonds, R2297-0-3-E, vol.24, pl. 6.
8. Листування Євгена Деслава / упоряд., вступна стаття й коментар о. Юрія Мицика. – К., 2009. – С. 107.
9. Матяш Ірина. Чи був Євген Слабченко дипломатом? // Зовнішні справи. – 2014. – № 6. – С. 46–51.
10. Француженко Микола. Українські візії Євгена Деслава // Кіно-коло. – 1999–2000. – № 4–5. – С. 114.
11. Госейко Леонід. Про архів та дещо з кіноархіву Євгена Деслава // Кіно-коло. – 2005. – № 27. – С. 34.
12. <http://www.dommuseum.ru/index.php?m=dist&pid=15424&PHPSESSID=da6e293f80df7744931d451004f6ae4b>
13. Книга митців і діячів української культури – учасників Першої Зустрічі українських митців Америки й Канади з громадянством у днях 3–5 липня 1954 р. – Торонто : Друкарня оо. Василян, 1954. – С. 3–4, 76.
14. Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Series I, D. Correspondence-Individuals, vol. 3.
15. Матяш Ірина. Доля «Дипломатичної історії Ук-

⁸ Українське Товариство Дружби і Культурного Зв'язку з зарубіжними країнами (УТДКЗ) створене 1959 р. на базі Українського товариства зв'язку з закордоном (1926–1959) з метою популяризації культури різних народів в Україні й українців за кордоном. Упродовж 1959–1968 рр. його очолювала Катерина Антонівна Колосова – радянський державний і громадський діяч, депутат Верховної Ради Української РСР 6-го скликання та депутат Верховної Ради Української РСР 7-го скликання, заступник міністра вищої і середньої освіти із зовнішніх зв'язків.

раїни» французького українця Євгена Слабченка // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки: міжвідомчий збірник наукових праць. – 2015. – № 24. – С. 391–410.

16. Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Series I, D. Correspondence-Individuals, vol. 3, fl. 45.

17. *Ададуров Вадим*. Наполеон і Галичина: французькі плани обміну польських провінцій Австрії на Сілезію в 1806–1807 рр. // Проблеми слов'язнознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 69–75.

18. Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Series I, D. Correspondence-Individuals, vol. 3, fl. 48.

19. *Дубровіна Л. А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1941–1964. – К. : 2003. – 357 с.; *Бажан О. Г., Данилюк Ю. З.* Правда про «Справу Віктора Погружальського» або Хто і чому здійснив підпал Державної

публічної бібліотеки АН УРСР // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1997. – № 1–2/4–5. – С. 177–187; *Білокін С.* Пожежі київської Публічної бібліотеки АН УРСР 1964 та 1968 років // Пам'ятки України. – 1998. – № 3–4. – С. 145–148.

20. *Бажан О. Г., Данилюк Ю. З.* Правда про «Справу Віктора Погружальського» або Хто і чому здійснив підпал Державної публічної бібліотеки АН УРСР // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1997. – № 1–2/4–5. – С. 177–187.

21. Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Series I, D. Correspondence-Individuals, vol. 3, fl. 49.

22. Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Series I, D. Correspondence-Individuals, vol. 3, fl. 46.

23. *Череватенко Леонід*. Необхідні доповнення про те, як «Фантастична візія» Євгена Деслава потрапила в Україну // KINO–KOLO. – 2004. – № 21. – С. 94–95.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2015 р.

UDC 090.1-161.2(100):929 Слабченко

Iryna Matiash,

Doctor of Historical Sciences, Professor, Leading Researcher, Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine

«WORLD LIBRARY OF UKRAINIAN STUDIES» OF YEVHEN SLABCHENKO AS THE IDEA AND CULTUROLOGICAL PROJECT OF PUBLIC DIPLOMACY

The article covers the process of the Ukrainian Studies library-archive foundation in the 1950–1960s in Nice (France) by a famous representative of European cinematography avant-garde, French camera operator and motion picture director of Ukrainian origin Yevhen Antonovych Slabchenko (Eugene Deslaw).

Yevhen Slabchenko began collecting books written by Ukrainians and about Ukraine at the beginning of the 1950s inspired by the familiarization with the work of the archive, library and museum of the Center of Ukrainian culture and education in Winnipeg where he had come in 1949 while seeking employment in the area of cinematography. Not having found work in Canada relevant to his qualification, he returned to Europe and established a unique culturological project «World Library of Ukrainian Studies». The collector-amateur understood his mission as the preservation of the most valuable part of the Ukrainian nation documentary (book, manuscript, archival) heritage outside Soviet Ukraine with a view to its transfer to Ukraine when it finally gains its independence. As a genuine patriot he had no doubts that it would definitely happen. The concept of the World Library of Ukrainian Studies changed several times, new departments were created, and there were attempts to establish a publishing house for book monuments republishing. The distinctive feature of the library was an open access to documental treasures for everyone interested in them.

After the untimely death of Yevhen Slabchenko in September 1966 his librarian and archival collection has remained in France and has been in private ownership.

К е у в о р д с: Yevhen Slabchenko, World Library of Ukraine Studies, Ukrainian Diplomatic Library.

УДК 090.1-161.2(100):929 Слабченко

Ирина Матяш,

д-р ист. наук, профессор, ведущий науч. сотрудник Института истории Украины НАН Украины

«МИРОВАЯ БИБЛИОТЕКА УКРАИНИКИ» ЕВГЕНИЯ СЛАБЧЕНКО КАК ИДЕЯ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОЕКТ НАРОДНОЙ ДИПЛОМАТИИ

В статье отражен процесс создания в 1950–1960 гг. в Ницце (Франция) известным представителем европейского киноавангарда, французским кинооператором и режиссером украинского происхождения Евгением Антоновичем Слабченко (Эженом Деславом) библиотеки-архива украиники.

Концепция Всемирной библиотеки украиники несколько раз менялась, создавались новые отделы, делались попытки основать издательство для переиздания книжных памятников. Особенность деятельности библиотеки заключалась в открытом доступе к документальным сокровищам всем желающим.

К л ю ч е в ы е с л о в а: Евгений Слабченко, Мировая библиотека украиники, Украинская дипломатическая библиотека.